

çirmesi üzerine radikal İttihatçılar'ın baskısıyla genel sekreterlik görevini Eyüp Sabri Bey'e bıraktı. Sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın bir suikast neticesinde öldürülmesiyle gerilen siyasî ortamdan kurtulması için 10 Ekim 1913'te Sofya'ya büyükelçi tayin edildi. Yanına ataşemiliter olarak Mustafa Kemal'i aldı. Ali Fethi Bey, Mahmud Şevket Paşa suikastından sonra kendi isteğiyle askerlikten ayrılmış ve kurmay yarbay rütbesiyle yedek subay sınıfına geçmişti. Mustafa Kemal'in Enver Paşa'nın Harbiye nezâretine getiriliş biçimini eleştirmesi ve askerlerin siyasetten ellerini çekmesine taraftar olması kendisini çeşitli tehlikelerle karşı karşıya getirmişti. Bu durumda Sofya formülünü beraber bulmuşlardı. Fethi Bey 4 Aralık 1917'ye kadar Sofya'da kaldı, bugünkü elçilik binasını da kendisi satın aldı. Buradaki hizmetlerinden dolayı Bulgar kralı tarafından Sivil Liyakat ve Şecaat nişanlarıyla ödüllendirildi. Sofya'dan İstanbul'a dönen Ali Fethi Bey, Meclis-i Meb'ûsan'ın III. dönemine İstanbul milletvekili olarak girdi. Ekim 1918'de kurulan Ahmed İzzet Paşa kabinesinde Dahiliye nazırı oldu. Mondros Mütarekesi'nin en çetin şartları içerisinde, İstanbul'daki muhalefetin İttihatçı düşmanlığına karşı bir cevap olmak üzere adını Mustafa Kemal'in koyduğu *Minber* gazetesini onunla birlikte çıkardı. Bu arada Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın gazetelerinde yayımlanan İttihatçılar'ın resimleri arasında Fethi Bey'in resmi de vardı. Bu gazeteler sorumlu İttihatçılar'ın cezalandırılmasını istiyordu. Mart 1919'da Damad Ferit Paşa hükümeti tarafından Hayri Efendi ve Rauf Orbay gibi arkadaşları ile beraber tutuklanarak Bekir Ağa Bölüğü'nde iki buçuk ay kaldıktan sonra 28 Mayıs 1919'da altmış altı tutuklu ile birlikte Galata'daki Arabyan Hanı'na getirildi ve oradan Malta'ya sürgüne gönderildi (16 Mart 1920). Fethi Bey 30 Nisan 1921 tarihine kadar sürgünde kaldı. Malta'dan Avrupa'ya geçti, Münih üzerinden Roma'ya gitti, ardından İstanbul'a geldi ve Ankara'ya geçip Millî Mücadele'ye katıldı. Ardından kurmay olarak cepheleri dolaştı. 11 Ekim 1921'de Dahiliye vekilliğine getirildi. Ağustos-Kasım 1923 ve Kasım 1924 – Mart 1925'te iki defa başbakan oldu. İlk başbakanlık görevinde Dahiliye vekilliğini de üzerine almıştı. Fethi Bey Kasım 1923'te yerini İsmet Paşa'ya (İnönü) bıraktı. Kasım 1924'e kadar Cumhuriyet Halk Fırkası'nın İstanbul mebusu olarak kaldı. Kısa bir dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk başkanlığını da yürüttü. İkinci defa geldiği başba-

kanlıkta fırka içindeki bazı siyasî sorunlarla uğraştı. 17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın meclis içindeki muhalefetiyle karşılaştı. Bu sırada Millî Müdafaa Vekâleti de kendi üzerindedeydi. Üç buçuk ay sürecek olan bu hükümet 1925 yılı Mart ayında çıkan Şeyh Said isyanı sebebiyle düştü ve İsmet Paşa hükümeti kuruldu. Fethi Bey 27 Mart 1925'te Paris'e büyükelçi tayin edildi. 1930 yılı Ağustosunda izinli olarak döndüğünde Mustafa Kemal tarafından kendisine yeni bir parti kurması teklif edildi. Ali Fethi Bey bu konuda Atatürk'ten gerekli teminatı almaya çalıştı ve 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu, Fethi Bey de Gümüşhane'den milletvekili seçildi. Yurdun her yanından Serbest Cumhuriyet Fırkası'na büyük yöneliş oldu. Bu sırada yapılacak belediye seçimlerinde yeni partinin ezici bir çoğunluk sağlayacağı beklentisi fırkanın geleceğini ciddi anlamda tehlikeye düşürdü. Sonunda parti daha teşkilâatlanmasını tamamlamadan Kasım 1930'da kendini feshetti.

Bu denemeden sonra Fethi Bey'e yeniden Paris'e dönebileceği bildirildiyse de kabul etmedi. 7 Nisan 1934'te Londra büyükelçiliğine gönderildi. 1936'da İngiltere Kralı VIII. Edward'ın Türkiye ziyareti dolayısıyla İstanbul'a geldi. O yıl içinde imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Türk delegasyonu içinde bulundu. Atatürk'ün ölümünden sonra 1939'da ülkeye döndü. İsmet İnönü kendisiyle barışmak istedi ve onu Refik Saydam kabinesine Adalet bakanı tayin etti. Bu arada Bolu milletvekiliğine seçildi. 1942'de emekli oldu. Büyükkada'daki köşküne çekilerek hâtıralarını yazmaya başladı. Serbest Cumhuriyet Fırkası dönemine ait hâtıralarını kaleme aldı, fakat 1943 yılının başlarından itibaren hastalığı ilerledi. 7 Mayıs 1943 tarihinde İstanbul Nişantaşı'ndaki evinde öldü ve Zincirlikuyu Asrî Mezarlığı'na defnedildi.

Ali Fethi Okyar

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralar, I-II. Kısım*, İstanbul 1957-60, tür.yer.; Hüseyin Cahit Yalçın, *Siyasal Anılar*, İstanbul 1976, tür.yer.; Ali Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam* (haz. Cemal Kutay), İstanbul 1980; a.m.lf., *Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Fesh Edildi?*, İstanbul 1987; Çetin Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, İstanbul 1982, tür.yer.; E. J. Zürcher, *Political Opposition in the Early Turkish Republic: The Progressive Republican Party, 1924-1925*, Leiden 1991, tür.yer.; Ahmet Ağaoglu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İstanbul 1994, tür.yer.; Nevin Yurtsever Ateş, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul 1994; *Fethi Okyar'ın Anıları: Atatürk-Okyar ve Çok Partili Türkiye* (haz. Osman Okyar – Mehmet Seyitdanlıoğlu), Ankara 1997; Ahmet Yeşil, *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk Teşkilatlı Muhalefet Hareketi: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Ankara 2002; F. Tevetoğlu, "Okyar, Ali Fethi", *TA*, XXV, 408-409; W. Hale, "Okyar", *EP* (İng.), VIII, 168.

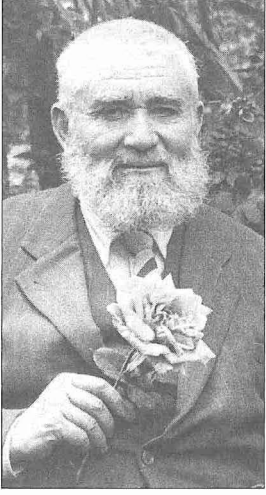
MUAMMER GÖÇMEN

OKYAY, Mehmed Necmeddin (1883-1976)

Hat, ebru ve kitap sanatları ustası.

28 Ocak 1883'te Üsküdar'ın Toygartepe semtinde doğdu. Babası Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyye başkâtibi ve Yeni Vâlîde Camii imam-hatibi Abdünnebi Efendi, annesi Binnaz Hanım'dır. Karagazi (Karakadı) mahalle mektebini bitirdikten sonra Kasapzâde Hâfiz Mehmed Efendi'nin yanında hıfza başladı. Ravza-i Terakkî Mektebi'nde tahsilini sürdürürken hocasının vefatı üzerine hıfzını bu mektebin hocası Hâfiz Şükrü Efendi'den tamamladı. Mektebin hat muallimi Hasan Talat Bey'den rika, divanı, celf divanı yazılarını rüşdiye seviyesinde meşkederek icâzet aldı. Hasan Talat Bey, 1902 yılında onu Nuruosmaniye Medresesi'ndeki "yazı odası"na götürerek Filibeli (Bakkal) Hacı Ârif Efendi'nin derslerine devam etmesini sağladı. Üsküdar İdadisi'ndeki tahsilinin ikinci yılında hat meşki ne gitmesine müsaade edilmeyince mektebi bıraktı. Bu sırada eline geçen bir ebru kâğıdı onu bu sanata yönlendirdi. 1903 yılında Sultantepe'deki Özbekler Tekkesi şeyhi Edhem Efendi'ye devam ederek ondan ebru sanatını, kâğıt boyama ve âharlama usullerini, biraz da ince marangozluğu öğrendi. Ertesi yıl hocasının vefatının ardından ebruyu kendi gayretiyle ilerletti. Toygartepe'de komşusu olan ressam Hoca Ali Rızâ Bey'den bu konuda renk zevkini geliştirdi. Edhem Efendi'nin delâletiyile meşhur celf ustası Sâmî Efendi'den ta'lik hattını meşkedip 1905 yılında bu yazı-

Necmeddin
Okyay

dan, ertesi yıl da sülüs-nesih yazılarından icâzet almaya hak kazandı. Bu arada Konyalı müderris Mehmed Vehbi Efendi'den is mürekkebi imalini, Sultan Abdülaziz'in okçubaşısı Seyfeddin Bey'den kemankeşliği öğrendi. Kaptanpaşa Camii imamı Ahmed Nazîf Efendi'den aşere ve takrîb, Çini Camii imamı Nûri Efendi'den ilmiye icâzetnâmelerini aldı. 1907'de babası vefat edince Yeni Vâlîde Camii'nin ikinci imamlığı kendisine intikal etti. Daha sonra tayin edildiği birinci imamlık ve hatiplik vazifelerini 1947 yılına kadar sürdürdü.

Necmeddin Efendi genç yaşlarından itibaren eski hat üstatlarının icâzetnâmelerini ve sanat hayatlarının muhtelif devrelerine ait örnekleri titizlikle toplamaya başladı. Hoca olarak davet edilip yanlışlıkla talebe kaydedildiği Medresetü'l-hattâtîn'de Hacı Kâmil Efendi'den (Akdik) sülüs hattını ilerletti, Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey'den de (Altunbezer) celî sülüs ve tuğra meşketti. Medresetü'l-hattâtîn'den diploma almasından iki yıl önce 22 Mayıs 1916'da ebru ve âhar muallimliğine tayin edildi. Daha sonra buranın mubassırılık vazifesini de üstlendi. Yine aynı yıllarda Süleymaniye'deki Kanûni Sultan Süleyman Mektebi ile Bostancı ve Erenköy mekteplerinde rîk'a yazısını öğretti. Medresetü'l-hattâtîn'deki hocalığı sırasında yazılı ebru denilen tarzı ve çiçekli ebruyu buldu. Lâle, karanfil, sümbül gibi çiçekleri aslına uygun şekilde ebru teknesinde resmetmeyi başardı. Bundan dolayı çiçekli ebrulara sanat çevrelerinde "Necmeddin ebrusu" adı verildi. Medresetü'l-hattâtîn'in 1925'te Hattat Mektebi, 1929'da Şark Tezyîni Sanatlar Mektebi ismiyle devamında da öğretim vazifesini sürdürdü. Bu arada hat ve kitap sanatlarına dair tabir ve istilahları

başta Bahâeddin Efendi (Tokatlıoğlu) olmak üzere eski üstatlardan tesbit etme yolunda çalışmalarına başladı. Celâl Esat Arseven'in *Sanat Ansiklopedisi*'ne ve Mehmet Zeki Pakalın'ın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*'ne bu konularda şifahî kaynaklık etti.

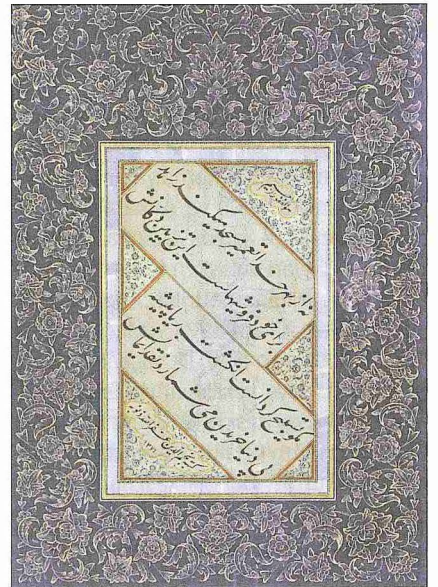
1925'te eski bir mücellit terekesinden eline kadîm tarzda cilt kalıplarının geçmesiyle mücellitliğe heves eden Necmeddin Efendi, Bahâeddin Efendi'nin yardımıyla bu meslekte de kendini geliştirdi. Elindeki eski kapların tamiri dışında yeni cilt kalıpları elde etmek için galvanoplasti metodunu öğrendi ve bu sahada da başarılı oldu, 1926 yılından itibaren kadîm tarzda kitap kapları ve deriden yazı çerçeveleri imal etti. 1927'de Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal'in lüks baskılı *Nutuk* nüshalarına biri ötekine benzemeyen desenlerle cilt kalıpları hazırladı. Yaptığı yirmi kitap kabı karşılığında verilen 400 lira ile Şeyh Hamdullah'ın II. Bayezid için yazdığı mushafı Salacak'taki Çürüksulu ailesinden satın alıp kendi koleksiyonuna kattı. Bu mushaf şimdi Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Yeniler, nr. 913). 1930'ların son birkaç yılında saray kütüphanesindeki tamire ihtiyaç kıymetli kitapların cilt bakımını yapmaya memur edildi. Okçuluğa olan sevgisini soyadı kanunu çıktığında Okyay soyadını alarak ispatlayan ve yaşlı hâlinde bile yay çekmeyi meraklılara heyecanla gösteren Necmeddin Efendi vakıf arazisi olan Okmeydanı'nın ilki 1920'de, ikincisi 1940'ta olmak üzere satışını Devlet Şûrası'na kadar takip ederek önledi. 1926'da Gülcü Şükrü Baba ve Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey'in (Altunbezer) teşvikiyle Toygartepe'deki dört dönümlük bahçesinin bir bölümünü gül yetiştirmeye ayırarak 400 çeşit gül yetiştirdi. Katıldığı gücülük müsabakalarında madalyalar kazandı. Bu zevkini 1950'li yıllara kadar sürdürdü.

Şark Tezyîni Sanatlar Mektebi'nin Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne Türk Tezyîni Sanatları Şubesi adıyla bağlanması (1936) ardından muallimlik hizmetine burada da devam etti. Ocak 1948'de emekliye ayrıldıktan sonra sanat faaliyetlerini daha ziyade evinde öğrencileriyle çalışarak ve isteyenlere levhalar yazarak sürdürdü. Dostlarının ve yerli yabancı sanat severlerin uğrak yeri olan evi âdeta bir kültür ve sanat merkeziydi. 1956'da tanıştığı Muhammed Hamîdullah İstanbul'a geldiğinde kendisini ziyaret etmekten hoşlanır ve onu "bakıyyetü's-sâlihîn" olarak anardı.

Çok cepheli oluşundan dolayı hocası Edhem Efendi gibi "hezarfen" lakabıyla anılan Necmeddin Okyay'ın önemli bir meziyeti de imzasız hüsn-i hat eserlerinin kime ait olduğunu büyük bir isabetle tayin edebilmesiydi. Şeyh Hamdullah, Hâfiz Osman, İsmâil Zühüdî, Mustafa Râkım, Kazasker Mustafa İzzet, Mehmed Şevki ve Sâmi gibi hayranı olduğu üstatların hatlarını yazdıkları yılı da bazan aynen, bazan küçük bir farkla söyleyebilirdi. Bunu zekâ ve hâfızasına olduğu kadar hem kendisindeki hem de başka koleksiyonlarda gördüğü eserleri tedkik edişine ve bir hattatın yazı karakterini zihnine kaydedişine borçlu olduğunu belirtirdi.

Okyay'ın bir başka hususiyeti de Osmanlı topraklarında yaşayan muhtelif halkların konuştuğu Türkçe'yi lehçe farklarıyla taklit edebilmesiydi. Ayrıca hocalarından Sâmi, Ârif ve Edhem efendilerle İbnülemin Mahmud Kemal, Gülcü Şükrü Baba gibi kişilerin konuşmalarını da mimiklerine kadar aksettirirdi. Kur'an-ı Kerim'i "Üsküdar ağzı" ile tiz perdeden okuyuşuyla tanınır, mûsiki tahsil etmediği halde tabii makam seyriyle okuması erbabınca çok takdir edilirdi. Hadiseler karşısında ebcedle irticâlen tarih düşürür, tarih düşürmek için çaba sarfettiği takdirde muvaffak olamadığını söylerdi. Gözlerine

Necmeddin Okyay'ın mâil ta'lik kitabı (Emin Barın hat koleksiyonu)

Necmeddin Okyay'ın celi ta'lik levhası (Mimar Sinan Üniversitesi Ktp.)

âriz olan glokom hastalığı, son yıllarında hüsn-i hat seyrinden kendisini mahrum bırakmakla beraber ziyaretine gelen sevenlerine birikimlerini aktararak bahtiyar olurdu. 5 Ocak 1976 tarihinde Haydarpaşa Numune Hastahanesi'nde vefat eden Okyay ertesi günü, kırk yıl imamlık yaptığı Yeni Vâlide Camii'nde öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazından sonra Karacaahmet'teki aile kabristanına defnedildi.

Necmeddin Okyay, hocası Sâmî Efendi'nin tavsiyesi üzerine daha ziyade ta'lik hattına yönelmiş, eserlerini o yolda vermiştir. Sınırlı sayıda sülûs ve celi sülûs levhaları da vardır. Ta'lik ve celi ta'lik eserlerine, bir kısmı kendi ebrularıyla bezenmiş olarak müze ve özel koleksiyonlarda rastlamak mümkündür. Elli altmış sene içinde oluşturduğu koleksiyonunun büyük bölümü 1960 yılında Topkapı Sarayı Müzesi'ne intikal etmiş, kalanların bir kısmı 1974'te Ziya Aydın'a geçmiş, metrukâtı ise 1977'de Türk ve İslâm Eserleri Müzesi ile Türk-petrol Vakfı'nda toplanmıştır.

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nden ayrılırken eski personel kanununa tâbi oldukları için emekli maaşı alamayan birkaç hoca arasında yer alan Necmeddin Okyay, devrin Maarif vekili Hasan Âli Yücel'in bu haksızlığı gidermek için başlattığı bir uygulamayla her ay 178 Türk lirası karşılığında bir eserini akademiye vermeye başlamış, bunu sürdürdüğü 1960 yılı sonuna kadar 150'nin üzerinde yazdığı Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde toplanmıştır. Bu yazıların bir kısmı mezuniyet ödevi olarak öğrencilere tezhip ettirilmiş olup hâlen Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonundadır. Tezhip edilmeyen diğer yazılar 2001 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Rektörlüğü'nden çelik dolabıyla birlikte kaybolmuştur. Okyay'ın hem celi ta'lik hem de Latin harfleriyle yazdığı tek bina kitâbesi Çemberlitaş'taki Piyer Loti'nin evi üzerindedir. Mezar kitâbelerine örnek olarak Cer-

rahpâşa'daki Mustafa Ağa Mescidi haziresinde Keçecizâde İzzet Molla'nın, Karacaahmet'te Adliye Vekili Pîrîzâde İbrâhim Bey'in ve Tuğrakeş İsmâil Hakkı Bey ile babası Mehmed İlmî Efendi'nin taşları ilk hatırlanacaklardandır.

A. Süheyl Ünver, Topkapı Sarayı Müzesi müdür muavini Lutfi Bey, Ressam Şefik Bursalı, Muhsin Demironat, Fatma Rıkkat Kunt, Feyzullah Dayıgil, M. Emin Barın, Kerim Silivri, oğulları Nebih, Sâmî ve Sâcîd, yeğeni Mustafa Düzgünman, Ali Alparlan, Mesud Kacaralp, M. Bekir Pekten, Numan Buharalı ve M. Uğur Derman Okyay'ın muhtelif dallarda yetiştirdiği sanatkârlar arasında zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 597-601; M. Uğur Derman, *Türk Sanatında Ebrû*, İstanbul 1977, s. 40-47; a.mlf., *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, İstanbul 1982, rs. 54, 56, 59; a.mlf., "Piyer Loti Kitâbesi ve Ta'lik Hattına Dair Bir Mülâhaza", *IV. Eyüpsultan Sempozyumu: Tebliğler*, İstanbul 2000, s. 278-283; a.mlf., "Hezârfen Hattat Üsküdarlı Necmeddin Okyay", *Üsküdar Sempozyumu 1: 23-25 Mayıs 2003: Bildiriler* (haz. Zekeriya Kurşun v.dğr.), İstanbul 2004, II, 182-194; a.mlf., *Emin Barın ve Koleksiyonu*, İstanbul 2006, s. 180-193, 246-253; a.mlf., "Hezârfen Üstad Necmeddin Okyay'la Bir Konuşma", *Hayat Mecmuası*, sy. 51 (1968), s. 8-10; a.mlf., "Necmeddin Okyay", a.e., sy. 3 (1976), s. 14; a.mlf., "Toygartepesindeki Ev", *Türk Edebiyatı*, sy. 389, İstanbul 2006, s. 24-32; a.mlf., "Okyay, Necmeddin", *TA*, XXV, 409-410; *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 224, 225, 232; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 265; Nezih Uzel, "Hattat Necmeddin Hoca'nın Hâturasına", *Dersaadet'ten İstanbul'a*, İstanbul 1993, s. 187-189; Ali Alparlan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 182-185; Şüle Aksoy, "Hezârfen Bir Hattat, Necmeddin Okyay: Hayatı, Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde Bulunan Kitapları", *M. Uğur Derman Armağanı: Altmış-beşinci Yaşı Münasebetiyle Sunulmuş Tebliğler* (der. İrvin Cemil Schick), İstanbul 2000, s. 73-100; F. Çiçek Derman, "Türk Tezyinatındaki İstilah ve Tabir Kargaşasına Dair", a.e., s. 253-260; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 311-315; İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, "Üstadlar Ne Diyorlar: X. Necmeddin Okyay ile Görüşüm", *Yeni Adam*, sy. 447, Ankara 1943, s. 6-7; sy. 448 (1943), s. 6-7, 11; Hikmet Kerim Yenisey, "Hattat Necmeddin Okyay", *Selâmet*, sy. 35, İstanbul 1948, s. 6-7; Sadi Borak, "Mevlânâ Muhibbi ve Zamanımızın Büyük Hat Üstadı Necmeddin Hoca Anlatıyor", *Tarih-Coğrafya Dünyası*, II/12, İstanbul 1959, s.10-14; Abdülbaki Gölpınarlı, "Hat, Ebrû ve Cilt Ustası Necmeddin Okyay'ın Ölümüyle Bir Âlem, Bir Devir Kapandı", *Milliyet Sanat Dergisi*, sy. 168, İstanbul 1976, s. 10-11, 31; Emin Barın, "93 Yaşında Kaybettığımız, Eski Türk Sanatlarının Büyük Ustası Necmeddin Okyay", *Hayat Mecmuası*, sy. 3 (1976), s. 13.

M. UĞUR DERMAN

OLCAYTU HAN

es-Sultânü'l-a'zam Gıyâsü'd-dünyâ ve'd-dîn Muhammed Hudâbende Olcaytu Han (ö. 716/1316)

İlhanlı hükümdarı (1304-1316).

12 Zilhicce 680'de (24 Mart 1282) doğdu. İlhanlı Hükümdarı Argun Han'ın oğludur. Budist bir baba ile Nestûrî-hıristiyan bir anneden doğan Olcaytu'ya çocukluğunda Olcay-buka, Mâtmûdâr, Harbende (eşek sürücüsü) adları verilmiş, 694 (1295) yılında ağabeyi Gâzân Han ile birlikte müslüman olunca Muhammed Hudâbende (Abdullah) ismini almış, Olcaytu Hudâbende veya Olcaytu Han diye tanınmıştır. Argun Han'ın ölümünden (690/1291) sonra yerine geçen kardeşi Geyhatu Han'ın öldürülmesinin ardından meydana gelen kargaşa ortamında Argun'un büyük oğlu Gâzân tahta ele geçirmeyi başardı (694/1295). Olcaytu bu dönemde Horasan eyaletinin idaresi ve müdafaasıyla görevlendirildi (695/1296). Gâzân Han, Suriye'de Memlûkler'le mücadeleye ederken Olcaytu da Horasan'ı Çağataylılar'a karşı dirayetle savundu. Onun bu başarısı yerine geçecek bir oğlu bulunmayan Gâzân'ı memnun etti. Gâzân, uzun süren hastalığı sırasında iktidarı kardeşine devredilemek için bütün tedbirleri aldı ve durumu bir fermanla resmîleştirdi. Gâzân Han'ın vefatının ardından Olcaytu Horasan'dan Ücân'a gelerek İlhanlı tahtına oturdu (15 Zilhicce 703 / 19 Temmuz 1304).

Olcaytu tahta çıktığında İlhanlı Devleti, Gâzân Han'ın başarılı icraatına rağmen önemli dış problemlerle karşı karşıya idi. Gâzân, 702 (1303) yılında Memlûkler'e karşı uğradığı hezimetle rağmen mücadeleyi sürdürmeyi düşünüyordu. Olcaytu ise barışı tercih etti ve Gâzân tarafından Tebriz'de hapsedilen Memlûk elçilerini serbest bırakıp Mısır'a gönderdi. Ancak ülkede istikrarın sağlanması gereği ve Memlûk Devleti'nden önemli sayıda mülteci akını daha sonraki yıllarda onu Memlûkler üzerine yeni bir sefer yapmaya mecbur bıraktı. Fakat bu seferde sınırdaki Rahbe Kalesi'nin ele geçirilmesi dışında bir netice alınamadı (Şevval 712 / Şubat 1313). Bu sırada doğuda Horasan hâkimiyeti yüzünden Çağatay Hanı Kebek'in (Köpek) saldırısıyla karşılaşan Olcaytu güçlü bir orduyla Horasan'a yürüyüp Kebek'i Buhara'ya kadar sürdü. Ardından oğlu Ebû Said ile ona atabeg tayin ettiği Emîr Şevinc'i Horasan'ın yönetimiyle görevlendirerek geri